

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תס"ב | פרשת ויחי | תשפ"א | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האם מהני בהחזרת ריבית מחילה ללא ידיעת המלווה

אמרינן באיזהו נשך (סא) דאי כתב רחמנא לאו באונאה לא הוי ילפינן מיניה לאיסור ריבית, דשאני הואנא דלא ידע דמחיל, משא"כ ריבית דידע ומחיל. וכתב שם הרא"ש (סי' ב') דיש מדקדקים מהא דמי שלקח ריבית ומחיל לו הלוה, דלא מיפטר עד שיחזירנו המלוה. וכן הורו מקצת גאונים שאם מחיל הלוה למלוה הריבית שלקח או שעתיד ליקח, אע"פ שקנו בריבית של דבריהם. ואין ראה לדבריהם מן הך ז'ו, לפיכך אין המחילה מועלת בריבית כלום, ואפי' דהכא, דהכי פירושא דלא ילפינן ריבית וגול מהונאה דשאני הונאה דלא ידע דלימחיל אבל ריבית דידע אימר הוי מחילה, קמ"ל דלא. וכתב הרמב"ם ז"ל (פי' מה' מלה הי"ט) דאין זו הוראה נכונה, אלא מאחר שאמר המלוה להחזיר לו, וידע הלוה שעשה איסור ויש לו לטול המינו, אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגול. ויראה לי שמחילה מועלת לפטור מהשבת ריבית כמו הגול, אבל בשעת לקיחת הריבית אמר אני נותן לך במתנה איסור לקבלו, שסתם ריבית שנותנין הסוחרים ועובדי אדמה שצריכים תדיר ללות נותנין אותן במתנה גמורה בלב שלם כדי שימצאו תמיד ללות. ע"כ.

ומפשוטו לשונו נראה דבדעת הרמב"ם יש לפרש דמהני מחילה אפי' בשעת לקיחת הריבית, ועיי' קאמר דני"ל דדוקא לפטור מהשבת ריבית מהני ולא מעיקרא.

וכן נראה מלשון הטור דכתב (סי' ק"ס) - ואפי' אם אומר המלווה אני מוחל לך הריבית ונותנו לך במתנה איסור. והגאונים כתבו שאם מחיל הלווה למלווה ריבית שלקח או שעתיד ליקח אע"פ שקנו מידו או שנתנו לו במתנה אינו כלום, שכל ריבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, לפיכך אין המחילה מועלת כלום ואפי' בריבית של דבריהם. והרמב"ם חלק על זה וכתב שהמחילה מועלת. וא"י הרא"ש ז"ל כתב ודאי אם לקח ממנו ריבית וצריך להחזירה לו מועלת מחילה לפטורו כמו בכל גזל, אבל בשעת לקיחת הריבית אפי' אם אומר אני נותנו לך במתנה איסור לקבלו. ע"כ.

ואכן הראב"ד (בהשגות שם) כתב להשיג על דברי הרמב"ם ז"ל - א"י חיי ראשי הוראת הגאונים נכונה היא, א"כ מלוי בריבית יעשו כן להתיר להם הריבית. אולם יעויין במגיד משנה (שם) שכתב הדורות הגאונים היא מוסכמת במה שעתיד ליקח ודאי אין מחילה מועלת לעבור בשל תורה. ולשון הרמב"ם מורה שלא נחלק על הגאונים אלא בריבית שכבר עמד המלווה וגבהו, שכבר עברו על הלאוין, ואע"פ שיתן להשבו המחילה מועלת בו. אבל בריבית העתיד ליקח אף הוא ז"ל מודה שאין שום מחילה מועלת בו וזה פשוט. ונסתלקו מכאן דברי ההשגות. ע"כ. וכן פי' הב"י (סי' ק"ס) בדעת הרמב"ם.

וכ"כ לדעת בשו"ע (סי' ק"ס ס"ה) - אפילו אם אמר ליה בשעת לקיחתו מהני דוקא בפי' תבירו או אפי' לקבלו ממנו, אבל אם לקח ממנו ריבית וצריך להחזיר לו מועלת מחילה לפטורו כמו בכל גזל.

ול"ע אי מחילה זו צריכה להיות דוקא בפני המלווה ובידיעתו, או דסגי אפי' במחילה שלא בפניו ובלא ידיעתו. דפמ"ם רבות מתברר לאינשי דנתנו ריבית בשוגג ושאלתם בפייה אי מהני דימחלו למלווה בלא ידיעתו, או דבעינן דידועו למלווה דנתנו לו ריבית ומעיקר דינא עליו להחזיר הריבית אלא דהם מוחלים לו.

דהנה בכל מחילה כתב הבית מדרש (אה"ע"ז סי' ל"ח ס"ה) להסתפק אי מחילה מהני דוקא בפני תבירו או אפי' שלא בפניו. והדר כתב (סי' ק"ו ס"א) דני"ל עיקר דא"י דתהיה המחילה בפני הנמחל. והביאו הפת"ש בחו"מ סי' רמ"א ס"ק א'.

ועינין בהגהות אשר"י ב"מ פ"ה סכ"א דמבואר בדבריו דמהני מחילה אפי' שלא בפני הנמחל ובלא ידיעתו.

[והביאו הב"י ב"י"ד סי' קע"ג. מיהו בחלק מדפוסי

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להתחסן בשבת מפני נגיף הקורונה

א. לקיחת תרופה בשבת. ב. ע"מ למנוע שיחלה. ג. זריקה בשריר. ד. עשיית מלאכה ע"מ להתחסן. ה. יש ספק אם החיסון מועיל. ו. ע"י עכו"ם. ז. חילול שבת כשיש לחוש לפרצה. ח. יש שיחללו שלא כדון. ט. במקום חילול השם.

בימים אלו בעז"ה התחילו באר"י לחסן את האוכלוסייה נגד נגיף הקורונה, ובכל יום מחסנים אלפי אנשים דבר המונע הדבקה וסכנה לרבים וגורם למעט את שרשרת ההדבקה ותמותה מחמת הנגיף. ויש לדון האם מותר להתחסן ולחסן בשבת, ע"מ לזרז את תהליך הני"ל לע"ז להציל נפשות של אחרים וכן של עצמו כגון שהוא בכלל בקבוצת סיכון.

א. לקיחת תרופה בשבת

מבואר בש"ס שבת (נ"ג) דמותר לעשות רפואה אף לצורך חולה שאין בו סכנה, אבל עבור מי שאינו חולה כלל כגון שיש לו מיחוש והוא מתחזק והולך כבריא אסור אפי' ע"י עכו"ם, גזירה משום שחיקת סמנים. ופרש"י במידי דרפואה גזור רבנן, דאי שרית שום רפואה אתי למישרי שחיקת סמנים, והוא איסורא דאוי' דהוי טוחן. וכן הוא בשו"ע (סי' שכ"ט ס"א).

ובטעם הדבר מוכח מרש"י הני"ל דגזרו משום דיטעו לומר שמותר לשחוק סממנים בשבת. וכ"כ להדיא החי"א (כלל ס"ט ס"ק א). אולם יעויין ברי"ף (כ"ד ברי"ף) וברא"ש (פ"ה ס"ג) שכת' לענין עשיית רפואה לצורך בהמתו, דשריא דאין אדם בהול על רפואת בהמתו כולי האי דניחוש לשחיקת סממנים. ומשמע דהחשש הינו משום דאי שרית ליה רפואה שלא ע"י מלאכה יבוא לרפאות עצמו ע"י מלאכה. וכן מבואר בשו"ע (סי' שלב ס"ג), בגר"ז (אות ב) ובמ"ב (ס"ק ח). וכן נקט באגלי טל (טוחן אות טו וס"ק ז) דגזרו משום שמא יבוא לשחוק סממנים. ולפי"ז י"ל דקבלת חיסון בשבת (שלא במקום סכנה) אסורה משום שחיקת סממנים.

ב. ע"מ למנוע שיחלה

אלא דיעוי' בשבת (קמ) שמבואר שאין שורין את החלתית בין בפשרין בין בצונן אבל שורה אותו בתוך החומץ, ואם שרתהו ביום חמישי וששי הרי זה שורה בשבת בצונן ומניחו בחמה עד שיחם ושותה, כדי שלא יסתכן אם יפסוק מלשתות. וכן פסק השו"ע (סי' שכ"ט ס"ג). ועיי' ברמב"ם (שבת פכ"ב הי"ז) שהביא דין זה יסיים "כדי שלא יחלה אם פסק מלשתות". ועיי' באגלי טל (שם ס"ק נב) שכת' שגרסת הרמב"ם היתה שלא יחלה במקום שלא יסתכן, וכת' שם דלדעה זו מותר לקחת תרופות שלא יחלה. וכן פסק הגר"ש זצ"ל (שש"כ פל"ד אות טז והגהות ע"ג). ולפי"ז יש לדון שאין בקבלת חיסון משום איסור שחיקת סממנים כי הוא מיועד למנוע חולי, אלא שיש לחלק דשאני התם שאם לא יקח את התרופה עכ"פ קרוב לודאי יחלה משא"כ בחיסון שמחמת מניעת לקחתו בשבת אינו בודאי שיחלה כי יכול להתחסן בימי חול. ועיי' עוד לקמן אות ד'.

ג. זריקה בשריר

ומי"מ אין בקבלת החיסון משום מלאכה דאוי' כי חיסון זה הוא תוך השריר וממילא אין משום פס"ר הדוצאת דם וכהא הדוצאת קוף, שאם נזהר שלא להוציא דם דעביד חבורה מותר, כמבואר במ"ב (סי' שכ"ט ס"ח). וכן הוא בשש"כ (פל"ב אות טז לפ"ג אות ז והנה ק"ח) [ועיי' בשם החזו"א והגר"י אברמסקי זצ"ל דבהזרקות זריקה תוך ורידת יש משום איסור תורה מכיון שלפני דעת הרפואה צריכים להוציא מעט דם לפני ההזרקה ויש בזה משום מלאכת דישה כמבואר ברמב"ם (שבת פ"ח הי"ז-ח), ועיי' עוד שהגר"ש זצ"ל צידד דהוי מאצלי"ג].

ולענין הכנסת מחט למזרק עיי' במנח"י (ח"ח ס"י כז) דס"ל שמותר להרכיב מזרק חד פעמית, ואין בזה איסור משום שהרכבה היא רפוייה. וכן פסק הגרי"ש זצ"ל (אורחיים פ"ח הגה קה). אולם המנח"ש (תנ"י ס"י אות א, ועיי' ח"א סי' יא ס"ד"ה גם נראה) הביא דברי המנח"י, וכת' דלדעת החזו"א (סי' נ"ג ס"ק ט) דס"ל שכל הרכבה אפילו שעשויה לשימוש קצר אסורה, יש לחוש בהרכבת המזרק לאיסור תורה כיון שרק ע"י הרכבת שני החלקים יחד ה"ז נעשה ראוי לשימוש וחל עליו שם מזרק, וסובר דאסור בכה"ג אפי' לזמן קצר. וכ"כ באור לציון (ח"ב פל"ו אות יט) שבהכנסת מחט למזרק יש משום מתקן כלי בשבת, ואין להתיר אף לחולה, אא"כ יש בו סכנה. ואף שהוא כלי חד פעמי, ונזרק מיד לאחר השימוש, מ"מ נראה דחשיב כלי, ויש בזה משום מתקן כלי. וכ"כ החזו"א (שם) שכל הרכבה אפילו שעשויה לשימוש שעה אסורה, ע"כ. והכרעת השש"כ (פל"ב אות ט) שבמקום שא"ל להשתמש במזרק (שהמחט מחוברת אליו מבעוד יום יש מקום להקל בזה. ובני"ד ניתן להכינה מער"ש או לעשות כן בשבת ע"י עכו"ם).

ד. עשיית מלאכה ע"מ להתחסן

אלא דיש לדון דלעולם אף כשיש צורך בעשיית מלאכה ע"מ לחסן או להתחסן, דמותר דני"ל שיש היתר דפקו"י הדוחה שבת. והנה המנח"ש (תנ"י לו ד"ה ולענין) כת' דכל שדרך רוב בני"א לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פק"י שמחללין עליו את השבת, אבל אם אין רוב בני"א נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה. ועיי' שכת' עפ"ז בענין חיסון לאבעבועות לילדים, דכשאין בני"א רגילין כלל לעשותן בבהילות, אף אם באמת יש בזה קצת סכנה מ"מ בכה"ג אמרינן דשומר פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם א' נמצא במקום כזה שיועד ברור שאם לא יתחסן בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון שבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר דשפיר חשיב כפק"י דוחה שבת, ע"כ. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליונות ק"י ותכ"ג.

מתעה י"ל שאם רוב האנשים חוששים לקבלה מיד ע"מ למנוע סכנה מותר לחלל שבת. אלא שבני"ד נרא' שאין המציאות כן, אלא רבים אף מאלו שבקבוצת סיכון אינם עומדים להתחסן באופן מיידי, ונמצא שאין הדבר בכלל פקו"י להתיר ליחידים אלו לחלל שבת.

אולם נראה דאכתי בני"ד איכא משום היתר דפקו"י דיעויין בחזו"א (אהלות סי' כב ס"ק לב) שבזמן שמתריעין משום חולי מהלכת, אף שאין בשעה זו חולה קמון, הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר כדאיתא בעירובין (מה) ומחללין את השבת, ומיהו בשעת שלום לא חשבינן ליה פק"י אע"ג דשכיח בזמן מן הזמנים שיצטרכו לזה, כי לא מקרי ספק פק"י בדברים עתידים שבהוה אין להם כל זכר, ע"כ. ועיי' משי"כ בזה בסיד בשמעתא עמיקתא גליון תכ"ג. ולפי"ז בני"ד כיון שיש חולי לפנינו ועיי' החיסון ניתן להציל נפשות עכ"פ של אלו שעתידיים להדבק, מחללין ע"ז את השבת. [ועיי' בר"ח (שבת מב) ובר"י (י"ט ברי"ף ד"ה ומהא) בשם בה"ג שדעתם שנוק דרבים בכלל פקו"י. ולדעם ק"י בני"ד שמותר לחלל. ועיי' בשו"ע (סי' שלד ס"ג כז) ובמ"ב (ס"ק פד)].

והנה החיסון נגד נגיף הקורונה ניתן בכל יום לאפרי אנשים, ועיי' שיחטונו אף בשבת הדבר יזרז את כמות המחוסינים וימנע פקו"י של רבים, ומי"מ פשיטא דזה בתנאי שאין אלא שרית כלל לחסן יותר בימי החול. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון ת"י שביארנו האם יש חובה ע"פ התורה להתחסן מפני נגיף הקורונה או שהוא רשות, ועיי' שמי"מ כדי למנוע סכנה דרבים יש חובה להתחסן. ואין לומר דאם אלו שבקבוצת סיכון ייסגרו בבית אין כאן סכנת הדבקות ואין משום סכ"י, כי אין חיוב לבני"א לעשות מעשה חריג ע"מ למנוע היתר דפקו"י כמו שבארנו בשמעתא עמיקתא גליונות קפ"ח ורל"ח. ועוד דאף אלו שאינם בקבוצת סיכון רבים מתו מהנגיף או עכ"פ היו במצב של פקו"י. ועיי' עוד לקמן.

ה. יש פסק אם החיסון מועיל

ואם נימא שהחיסון אינו יעיל בודאות, ומצינו **במ"א** (סי' שכח ס"ק א) שכת' ע"פ הרמ"א ביו"ד ססי' קנ"ה דמחללין במקום שתהא הרפואה ידועה או ע"פ מומחה. וכן פסק **המ"ב** (שם ס"ק ה וז). מ"מ ע"י עכו"ם או מלאכה דרבנן, שרי אף בכה"ג כמבואר **במ"ב** (שם ס"ק יב), וכן הוא **במהרי"ל דיסקין** (ק"וא אות לח), וכת' הטעם כי הא לענין איסורא דרפואה בשבת במקום דבעינן למשרייה, ודאי לא צריך שתהיה הרפואה ידועה, דהא ממ"נ אם אין זו רפואה אין כאן איסור כלל, ע"כ.

אולם כ"ז היכן שאין הרפואה ידועה כלל, אבל באופן שידוע שהיא מרפאת אלא שאין ידוע אם במקרה זה יהיה כן, ודאי מקילינן מספק, וכן מוכח **מהערוה"ש** (שם). וכן מבואר **בשש"כ** (פ"ב אות יח הגה שם וקנו ופי"מ אות מד). ובחיסון של גנף הקורונה הדבר נוסח על אלפי אנשים ונמצא יעיל (לדעת מומחים) וא"כ י"ל דחשיב רפואה מועילה שמחללין מחמתה את השבת.

ו. ע"י עכו"ם

ולפי"ז יוצא שאם המדינה מחסנת את הכמות האפשרית הגדולה ביותר בכל יום לפי כח האדם ע"מ למנוע את התפשטות הנגיף ולהציל חיי אדם, מותר לעשות כן אף בשבת. ומ"מ במקום האפשר יש לעשות כן ע"י עכו"ם, בפרט שמלבד הנ"ל יש משום חילול שבת ע"י רישום הנתונים המתחשבים במחשבים וכדו' דבר שאין בו משום סכ"נ. ואע"פ שפסק **השו"ע** (סי' שכח סעי' יב) דהצלת נפשות דוחה שבת, ומחללין ע"י ישראל, אפילו כשאפשר לעשות כן ע"י עכו"ם. וביאר **המ"ב** (ס"ק לג) משום דזימנין דליתנייהו ואתי ג"כ לאהדורי בתרייהו ומתוך כך יבוא לידי סכנה. מ"מ מצינו בכמה מקומות דהיכן שיש חשש סכנה יש לעשות ע"י נכרי (כשארין חשש סכנה בזה), יעויין **בפמ"ג** (סי' של א"א ס"ק ב) שמבואר דלענין יולדת אפי' לדעת השו"ע הנ"ל אם יש עכו"ם יש לעשות על ידו אם אין הזמן בהול. וכן מצינו לענין דברים שאינם נוגעים באופן ישיר לטיפול החולה, כגון כיבוי נר כדי שהחולה יוכל לישון וכדו', דבמקום האפשר יש לעשות ע"י עכו"ם (או שינוי) לכו"ע. כמבואר **במ"ב** (סי' שכח ס"ק ס) ו**בערוה"ש** (שם אות כח). וכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (נשמי"א ח"א סי' שכח ס"ק ב) ו**האור לציון** (פ"ליו הגה ב ד"ה ונראה). וכן מבואר **בא"א מבוטשטאטש** (מי' תני על סעי' יב) במקום שהוא רק ספק פקו"נ. וכן הוכיח **השבט הלוי** (שם ד"ה ומסיים וח"ו סי' כה אות ז). וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליונות ר"ה ור"ל"ח. ובני"ד נראה דאין לחוש לכו"ע ויש לעשות כן ע"י עכו"ם, וכמו כן במקום האפשר יש לתת עדיפות ביום זה לחסן את האוכלוסייה שאינה יהודית וכמו כן רק את הגרים בקרבת מקום שא"צ לנסוע למקום שמחסנים.

ז. חילול שבת כשיש לחוש לפרצה

אלא דיש לעיין בני"ד דלדמא יש לחוש שדבר שהיתר הוא להמונים, ועלולים חלק מאנשים ללמוד להקל במקום דליכא התירא או לזלזל בחומרת השבת, בכה"ג אפשר שאין להתיר אף במקום חשש סכנה. דהנה שנינו **בגיטין** (נז) בסוגיא דקמצא ובר קמצא שחטיל מום בקרבן ששלח המלך, ואמרו דסבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבוקולס יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח, סבור למיקטליה דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, אמר רבי יוחנן ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליטנו מארצנו, ע"כ. ו**פרש"י** ענוותנותו - סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו (לבר קמצא), ע"כ.

והקשה **הקובץ הערות** (סי' מט ס"ק ז) דאמאי איצטריך לומר הך טעמא דיאמרו בעלי מומין קריבין כו', דאינו אלא משום גזירה דרבנן, ותיפוק ליה משום גוף האיסור דהוא לאו דאוי, וישיב דצ"ל דשלוש מלכות דינו כפק"נ, ומדאוי היה מותר להקריבו, ולכן לולא הגזירה שמא יאמרו בעלי מומין קריבין, היה מותר להקריבו, ואע"פ שהלאו דאוי נדחה מפני פקו"נ, ולא נעשה בזה איסור כלל, אבל מה שילמדו מזה דמותר להקריב בעלי מומין למזבח וא"כ יקריבו גם בשעה שלא יהא פקו"נ, וא"כ נמצא שיעברו על האיסור במקום שלא יהיה היתר של פקו"נ, ובכה"ג אין היתר דפקו"נ דוחה איסור, ע"כ. יוצא דליכא היתר דפקו"נ כשעתיד לצאת מכשול ויבוא להתיר את האסור. אולם עיי"ש שהקשה על תירוץ זה דגם האיסור זה מה שמכשילן לדורות והוא לאו דלפני"ע ג"כ צריך להיות נדחה מפני פקו"נ. ונשאר בצ"ע. וציון לדברי **המאירי** (בי"פ ד"ה אע"פ) במעשה דאותו חסיד שבדקו ולא מצאו בו רק אותו עון שגידל בהמה דקה בא"י (שחז"ל גזרו ע"ז) שיהיה לו חלב שהיה גונח מלבו, ואע"פ שבמקום פק"נ הותרו האיסורין להתרפא בהם דבר שנאסר מכח תקנה ומחשש פסידת אחרים **ראוי להחמיר בה ביותר**, ע"כ. וע"י להלן אות ט'.

והנה קושית **הקובץ הערות** יש ליישב ע"פ **המ"א** (סי' תרנ"ו ס"ק ה) שהוכיח ממעשה זה שמותר לעבור על ל"ת מפני אימת המלכות של עכו"ם. וביאר **במחזה"ש** דמשמע לולי האי גזרה היו עוברים על לא תעשה להקריב בעל מום על גבי מזבח משום שלום מלכות, ע"כ. וע"י **בפמ"ג** (שם) שדחה הראיה כי התם היה משום פקו"נ. וכ"כ **הבכור"י** (ס"ק טו). והביאם **המ"ב** (ס"ק ט). ולפי **המ"א** י"ל דהא דבר קמצא היה מפני שלום מלכות אולם לא היה הדבר בכלל פקו"נ ממש אלא חשש רחוק (אע"פ שבסוף התברר שהיה בזה סכנה) וע"כ לא התירו מטעם זה. אולם לדעת הפמ"ג ודעימיה אכתי יש מקום לקושית הקובץ הערות. ועכ"פ לפי"ז אם נימא שאם יתירו חילול שבת ע"מ להתחסן בהמונים הדבר יגרום לרבים ללמוד היתר לחלל שבת במקום שאין כ"כ צורך, או לזלזל בקדושת השבת, י"ל דאין משום היתר דפקו"נ, אולם קשה לחוש לזה בני"ד כי צורך השעה ידוע לכל.

ח. יש שיחללו שלא כדיון

ואפילו אם יהיו כאלו שיחללו שלא כדיון, נראה שאין להמנע מחמתם להתיר ע"מ להציל סכנה דרבים, כי אף בכה"ג פקו"נ דוחה, כמבואר **בשו"ע** (יו"ד סי' קס סעי' כב) שפסק שמותר ללוות ברבית מפני פקוח נפש. וביאר **הט"ז** (ס"ק כא) דמירי בוונא שאין אדם כשר שרוצה להלוות בחנם רק יש ישראל רשע אחד שרוצה להלוות ברבית, ומ"מ מותר ליקח ממנו הלוואה ברבית מפני פיקוח נפש, אע"פ שהמלוה פשיטא שעושה איסור דמה פק"נ יש לו שצריך ליקח רבית, ע"כ. וע"י עוד **באג"מ** (יו"ד ח"ג סי' ז ד"ה והטעם) דאין לאדם להמנע מעשות אף דבר הרשות שלו בשביל שמא יעשה א' איסור ע"י מעשיו, ומאחר דעושה מעשה עצמו, ועובר האיסור לקח ועשה בעצמו מעשה האיסור, וליכא בזה לאו דלפני"ע, וכמבואר מדברי רשב"ג הנ"ל דליכא חיוב על האדם לשמור בעלי עבירות מחטאים שיחטאו בעצמן, ע"כ. ו**במנח"ש** (ק"י סי' ז ענף ד אות ג) כת' דהיכן שחבירו נוהג כדיון אין בכה"ג משום לפני עור, ועפ"י רצה להתיר לחולה שאין בו סכנה בשבת ללכת לרופא שאינו שומר תורה ומצוות שיעבור על חילול שבת עברו כיון שאינו נותן לו את גוף האיסור אלא רק בדרך אגב גורם לו לעבור, אע"י שהוא פסיק רישא, עיי"ש.

ט. במקום חילול השם

אלא דאכתי יש לדון בזה ע"פ **החזו"א** (תשובות וכתבים) שכת' שצריך זהירות יתירה בהיתר פקו"נ, ואם באנו להפריז על המידה יפתחו כל החנויות בשבת בטענת הפסד הפרנסה שיבואו לפקו"נ, ובכלל אם הנדון לביטול השבת הוא בחילול השם יש דין יהרג ואל יעבור, וגם זה צריך שיקול הדעת. וע"י עוד **בפאר הדור** (על החזו"א ח"ג עמ' קפ) שמובא בשמו כשגבולות פקו"נ מתרחבים ונוגעים למצב של עקירת הלכה לגמרי, הדבר נוגע ומגיע לחילול השם, ואז אנו אומרים שחילול השם דוחה פקו"נ כו', ו**הדבר מסור לידי חכמי הדור** שהם יכולים להכריע בדבר מתוך טבעת עין, והם צריכים לדון בכל מקרה לפי המצב ולפי השעה, ע"כ.

הב"י יצא גירסא אחרת בהגהות אשר"י, ולג"ז זו אין ראייה מדבריו. אולם **בד"מ** הארוך (שם), ו**בש"ך** (שם ס"ק ח), הגי' בהגהות אשר"י כמו שלפנינו. וכבר רמז לכל זה בהגהות **מהרש"ם** על הבית מאיר בסי' ל"ח ע"ש.

וכן נראה לדינא מדברי הפוסקים דס"ל דכבר ברור דמחילה מהני אפי' שלא בפניו. והשתא ילי"ע אי דין מחילה על רביית כדן מחילה בשאר דוכתי, או דילמא מחילה דריבית שאני.

ומקור הספק הוא מלשון הרמב"ם שכתב לענין מחילת ריבית "מאחר שאומרים למלוה החזר לו, וידע הלוה שדבר אסור עשה ויש לו ליטול ממנו, אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזול". דנראה מלשוננו דבעינן ידיעת המלוה שריבית נטל ומדינא צריך להחזירה, וידיעת הלוה שאיסור עשה וצריך לחזור ולטול הריבית.

וכן דייק **המחנ"א** (הלכות מלוה ולוה דיני ריבית סי' יז וז"ל - ואם מחל לו הריבית כתב הרא"ש שהמחילה מועלת אחר שלקחו כדי לפטור מלהחזיר כמו בגזל, וכתב הב"י שכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל. ולע"ז נראה דהר"מ ז"ל לא ס"ל דהרא"ש, וע"כ לא קאמר הר"מ ז"ל דמהני המחילה אלא היכא דידעו שניהם דעבדו איסורא ואמר המלוה להחזיר כמבואר בדבריו דכל כה"ג דמידע ידעי דרביית אסור והמלוה ג"כ חשש לאיסורא אז כי מחל לו הלוה בתורת מתנה הוא דקא מחיל, ודמי למה שאמרו ת"ח מותרים ללוות ברבית מה"ט דמידע ידעי דרביית אסורה ובתורת מתנה יהבי וכו'. ע"כ.

אלא דינו"י שם דכתב דלפי"ז י"ל דאף אם עדיין לא לקח הריבית ולא רצה המלוה ללוקוח מפני שידע שאסור וא"ל הלוה רצה נותנו לך במתנה דמהני. וזה דלא כמבואר בשו"ע.

אולם **האג"מ** (יו"ד ח"ג הלכות ריבית סי' ק"ס ה"ו) אף דנקט דהרמב"ם והרא"ש תרוויהו ס"ל דהמחילה מועלת רק אחר שכבר שילם ועשה האיסור ונשאר רק דין החזרה [וכמבואר במ"מ ובב"י]. מ"מ נחית לחלק בדבריהם, דמשמע דהרמב"ם הוא דוקא אחר שאמרו למלוה להחזיר לגירסא שבספרים שלנו בפ"ד ממלוה הי"ג, ולגירסת הרא"ש ברמב"ם הוא אחר שאמר המלוה שיחזיר, ואף לגירסתנו יודע המלוה שמוכרח להחזיר. דהטעם הוא דיש להחשיב זה ככבר גבה ונתן לו אחר"כ מתנה. דאף שמתסבר שיהיה זה כריבית מאוחרת שהרי לא היה נותן לו מתנה אם לא היה נותן לו מתחלה לריבית, הא ריבית מאוחרת אינו צריך להחזיר. ולהרא"ש אף בלא ידע המלוה שאסור ושצריך להחזיר מועלת המחילה כמו שמועלת מחילה כזו בגזל שאף שהגזלן לא ידע מועלת המחילה.

העולה לדינא - אם נתן לחבור ריבית [מחוסר ידיעת הדין וכיוצא"ב], דינא הוא דצריך המלוה להחזיר לו הריבית שקיבל, ורוצה הלוה לתקן הנעשה ע"י מחילת הריבית כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' ק"ס ס"ה) דמהני. אם רוצה להוציא עצמו מכל ספק, יודיע למלוה דנתן לו ריבית ומחמת האיסור צריך להחזיר לו הריבית, אלא שמשום שהוא כעת מוחל לו עליה א"צ להשיבה.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

הדלקת נרות (ד)

עומק ענין קבלת שבת שע"י הדלקת הנרות - יידוע מדברי חז"ל שהאשה נצטווה בעיקר על הדלקת נרות שבת קדש משום שהיא כיתבה נרו של עולם, וע"י הדלקתה נרות שבת יהיה תיקון על זה. ונרו של עולם הוא כידוע נשמתו של אדם, שלפני החטא היתה נשמתו תוך גופו ודרכו היה לפי רום נשמתו, ואחר החטא נכבה אותו נר, דהיינו נאמר לו "ואל עפר תשוב", לכן היא במיוחד צריכה לעסוק בהדלקת נרות שבת.

על כל פנים למדנו מדברי חז"ל אלו, דהדלקת נרות שבת הוא פתיחת הנשמת חיים - נרו של עולם, כמאמר הכתוב נר ה' נשמת אדם, ויש כאן תיקון להחזרת אותו נר לעולם.

והוא מה שנאמר בסוף מעשה בראשית "וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד", בכפיית כל הרע והפיכתו לטוב, אם כן הדלקת נר שבת הוא ממש אותה פעולה בעולמו הקטן של האדם, לכן היא המלאכה האחרונה דחול, ומיד נכנס שבת... דחלות קדושת שבת היא כשנכנס ניצוץ מן הנשמת חיים בחזרה לקומתו של האדם, דאז הוא שייך להשביתה". (הגרי"א וייטנרוב זצ"ל, רוא דשבת עמ' כב)

נערך ע"י מהב"ר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלום" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

העלון נתרם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

שמעתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com